

DISKRIMINACIJA RE/POPULACIJE U CRNOJ GORI

DECEMBAR 2025

Dokument je izrađen u okviru projektnih aktivnosti projekta „Zabrana diskriminacije RE populacije“, koji je realizovan uz podršku donatorske mreže i u partnerstvu NVU Građanski aktivizam, NVU Proaktiv Montenegro i NVU Bljesak.

Projekat je dio zajedničkih napora organizacija civilnog društva i donatora usmjerenih na zabranu diskriminacije, prevenciju i mehanizme zaštite.

SISTEMSKA DISKRIMINACIJA ROMA I EGIPĆANA (RE) U CRNOJ GORI

Pregled pokazatelja, institucionalnih praksi i preporuka za javne politike

Zagovarački izvještaj (A5)

Podgorica, januar 2026.

Ovaj dokument objedinjava javno dostupne nalaze istraživanja i institucionalnih izvještaja o položaju Roma i Egipćana (RE) u Crnoj Gori. Cilj je da se, kroz konkretne statističke podatke, pokaže da diskriminacija prema RE populaciji nije slučajnost niti niz izolovanih incidenata, već obrazac koji se reprodukuje kroz više sistema: stanovanje, obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje i pravni status.

SADRŽAJ

1. Zašto ovaj dokument: od pojedinačnih slučajeva do sistema
2. Metodologija i izvori podataka
3. Koliko nas ima: demografija, podaci i problem podbrojavanja
4. Društveni ambijent: anticiganizam, percepcije i etnička distanca
5. Stanovanje i segregacija: infrastruktura, legalizacija i rizici
6. Obrazovanje: rano isključenje, drop-out i 'prelazak' u neformalni rad
7. Zapošljavanje i prihodi: neformalna ekonomija, nezaposlenost i rodna dimenzija
8. Zdravlje i javne usluge: pristup, posrednici i digitalni jaz
9. Pravni status i apatridija: administrativne barijere i posljedice
10. Materijalna deprivacija i siromaštvo: koliko 'košta' diskriminacija
11. Kvalitet primjene politika: projektizacija, podaci i odgovornost
12. Paket preporuka: mjere koje mijenjaju pravila igre
13. Aneksi: ključni indikatori, profili istraživanja i referentna literatura

1. Zašto ovaj dokument: od pojedinačnih slučajeva do sistema

U Crnoj Gori se o diskriminaciji Roma i Egipćana često govori kroz pojedinačne slučajeve – odbijanje usluge, uvrede, incident u školi ili na radnom mjestu.

Međutim, kada se isti obrasci ponavljaju u stanovanju, obrazovanju, zapošljavanju, zdravlju i pravnom statusu, onda to više nije niz 'izolovanih događaja' već sistem: pravila, prakse i institucije koje proizvode trajnu nejednakost.

Sistemska diskriminacija ne mora izgledati kao otvorena zabrana. Ona se češće manifestuje kao spor 'administrativni i društveni mlin' koji melje kroz generacije: segregacija u naseljima; nedostatak infrastrukture; kratkoročni projekti umjesto stalnih usluga; nejednaka očekivanja u školi; rad bez ugovora; i tolerisanje etničke distance. Kada se sve to sabere, dobijamo rezultat koji je mjerljiv procentima – i zato ovaj dokument insistira na podacima.

Zagovarački ton ovog izvještaja nije stil, već posljedica nalaza: ako su pokazatelji decenijama loši, a mjere ostaju projektne i fragmentisane, onda je potreban odlučan javni pritisak da se 'inkluzija' prestane tretirati kao dodatak, a postane obaveza sistema.

Glavna poruka

Ako skoro polovina RE populacije živi u naseljima u kojima žive samo Romi i Egipćani; ako većina mladih ne završava srednju školu; ako je nezaposlenost višestruko veća od prosjeka; i ako stotine ljudi ostaje u riziku od apatridije – onda je problem sistemski i zahtijeva sistemske mjere.

2. Metodologija i izvori podataka

Dokument je izrađen kao desk-analiza javno dostupnih izvora, uz navođenje autora i godine. Korišćeni su: (a) zvanični statistički podaci (MONSTAT); (b) izvještaji nezavisnih institucija (Zaštitnik ljudskih prava i sloboda); (c) istraživanja i strateški dokumenti države (Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025); (d) međunarodna istraživanja i analize (UNICEF MICS 2018, Savjet Evrope/ROMACTED, UN/UNHCR).

Za dokazivanje sistemske diskriminacije koristimo princip 'konvergenije dokaza': kada se negativni ishodi ponavljaju u više sektora i potvrđuju različitim izvorima, tada to nije slučajnost nego obrazac. Posebno su važni podaci koji upoređuju RE zajednicu sa većinskom populacijom (npr. neformalni rad; materijalna deprivacija).

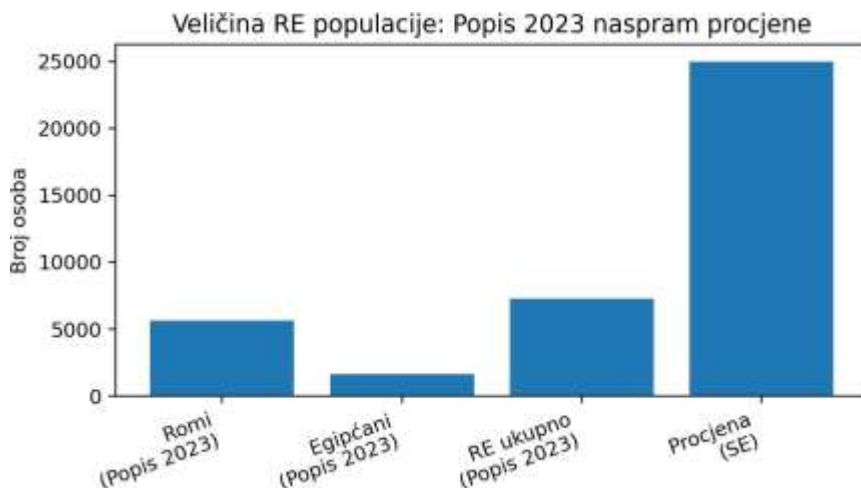
Ograničenja: (1) Podbrojavanje u popisu i evidencijama; (2) neujednačena metodologija po godinama; (3) nedostatak redovnog, institucionalnog monitoringa. Ove slabosti nijesu razlog da se problem relativizuje; naprotiv, one su dio problema, jer pokazuju da sistem ne prikuplja podatke o onima koje najviše isključuje.

3. Koliko nas ima: demografija, podaci i problem podbrojavanja

Popis stanovništva 2023 bilježi 5.629 lica koja su se izjasnila kao Romi i 1.655 kao Egipćani (ukupno 7.284). Ovo je zvanični minimum, ali ne i realna slika. Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025 navodi procjene Savjeta Evrope da u Crnoj Gori može živjeti oko 25.000 Roma i Egipćana.

Razlika između 7.284 i 25.000 nije samo statistička. Ona je politička. Kada je zajednica mala 'na papiru', lako postaje mala i u budžetima i u planiranju. Podbrojavanje utiče na broj medijatora, na planiranje školskog prevoza, na stambene programe i na procjenu rizika od apatridije.

Zašto se podbrojava? Razlozi uključuju strah od stigme, nepovjerenje u institucije, migracije i mobilnost, te neregulisani status dijela populacije. Kada se strah i administrativna nevidljivost spoje, rezultat je dvostruka isključenost: isključenost iz prava i isključenost iz podataka.

Grafikon 1. Popis 2023 i procjena veličine RE populacije (izvori: MONSTAT; Strategija 2021–2025)

Šta podbrojavanje proizvodi u praksi

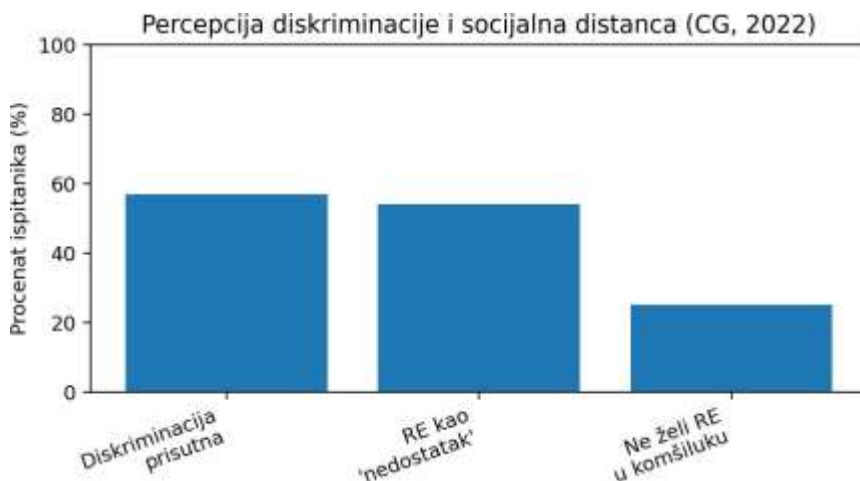
- Nedovoljan obuhvat programa: mjere se planiraju prema broju registrovanih korisnika, a ne prema realnoj populaciji.
- Pogrešna slika uspjeha: kada je ciljna grupa 'manja', lakše je formalno ispuniti ciljeve, a stvarno stanje ostaje isto.
- Slabija odgovornost institucija: bez pouzdanih podataka nema ni pritiska da se pokažu rezultati.

4. Društveni ambijent: anticiganizam, percepcije i etnička distanca

CEDEM-ovo istraživanje o obrascima diskriminacije (2022), koje citira Zaštitnik, pokazuje da 57% ispitanika smatra da je diskriminacija prema Romima i Egipćanima 'veoma' ili 'uglavnom' prisutna. To znači da je diskriminacija prema RE zajednici široko prepoznata – ali prepoznavanje ne garantuje promjenu.

Isti izvor pokazuje da 54,1% građana smatra da je pripadanje RE populaciji 'nedostatak'. To je snažan indikator društvene stigme: pripadanje zajednici se doživljava kao teret, a ne kao identitet koji uživa jednaku zaštitu.

Socijalna distanca je mjerljiva: 25,2% ispitanika ne želi Rome i Egipćane u komšiluku. U društvu u kojem četvrtina ljudi ne želi RE kao susjede, nije realno očekivati da će tržište rada i škole biti 'neutralne' bez snažnih mjera države.

Grafikon 2. Percepcija diskriminacije i socijalna distanca (izvor: CEDEM 2022, kroz izvještaj Zaštitnika)

Diskriminacija po oblastima (percepcija, 2022)

Rezultati pokazuju da građani posebno prepoznaju diskriminaciju prema RE u: radu i zapošljavanju (57,6%), obrazovanju (35,6%), zdravstvenoj zaštiti (32,3%) i kulturi (29%). Ovo nije 'problem jedne institucije', već signal da su nejednakosti ukorijenjene u više sistema odjednom.

Važno je naglasiti: percepcija javnosti je tek početni indikator. Ključno pitanje je da li institucije reaguju kada građani već vide problem. Ako je odgovor spor i projektan, onda sistem potvrđuje diskriminaciju umjesto da je razgrađuje.

Anticiganizam kao mehanizam politike

Anticiganizam (anti-romski rasizam) često se pojavljuje kao 'opravdanje' za slabe politike: kada se neuspjeh uključivanja objašnjava stereotipima ('neće da uče', 'neće da rade'), umjesto barijerama i nejednakom startnom pozicijom.

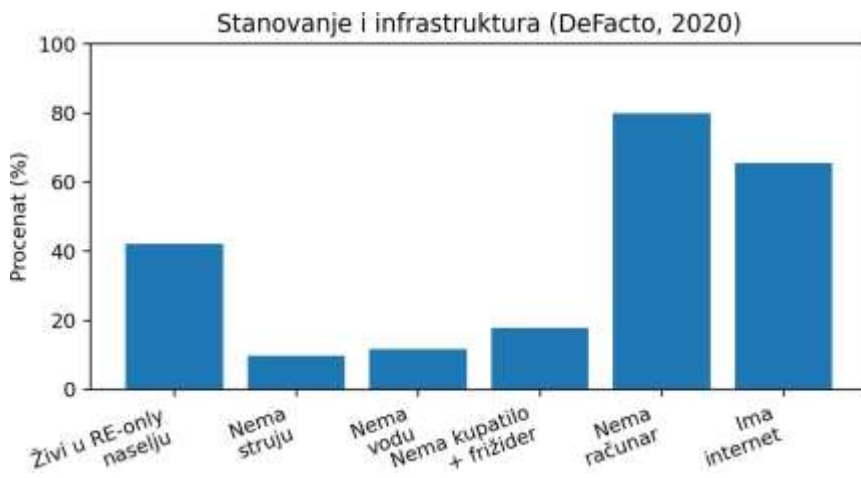
Takvo objašnjenje je opasno jer prebacuje odgovornost sa sistema na žrtvu. U praksi, ono održava segregaciju i neformalni rad kao 'normalno' stanje.

5. Stanovanje i segregacija: infrastruktura, legalizacija i rizici

Stanovanje je centralna tačka sistemske diskriminacije, jer prostorna izolacija proizvodi i socijalnu izolaciju. Prema nalazima koje prenosi Zaštitnik (na osnovu istraživanja DeFacto, 2020), 42,2% Roma i Egipćana živi u naseljima gdje žive samo članovi RE zajednice. To je visok nivo segregacije, koji ograničava pristup školama, zdravstvu i tržištu rada.

Infrastrukturni deficit je konkretan: 9,8% domaćinstava nema struju, 11,6% nema vodu, 17,8% nema kupatilo i frižider, a 20% nema šporet ni toplu vodu. Tokom pandemije, 80% domaćinstava nije imalo računar – što je pokazalo kako digitalne politike mogu postati 'politike isključenja' kada se ne prate stvarnim uslovima života.

Zaštitnik takođe ukazuje na problem vlasništva nad zemljištem i neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, što dovodi do pravne nesigurnosti i rizika od prinudnog izmještanja, naročito u primorskim opštinama.

Grafikon 3. Segregacija i osnovni uslovi stanovanja (izvor: DeFacto 2020, kroz izvještaj Zaštitnika)

Studija slučaja: Riversajd (Berane) – politika jednokratne pomoći

U slučaju naselja Riversajd u Beranama, Zaštitnik bilježi ponavljanje poplava i institucionalni odgovor koji se svodi na jednokratnu novčanu pomoć i povremene intervencije. Ovaj obrazac je tipičan: RE zajednica se tretira kao 'privremena', pa su i rješenja privremena. Dugoročno, privremenost postaje trajna politika.

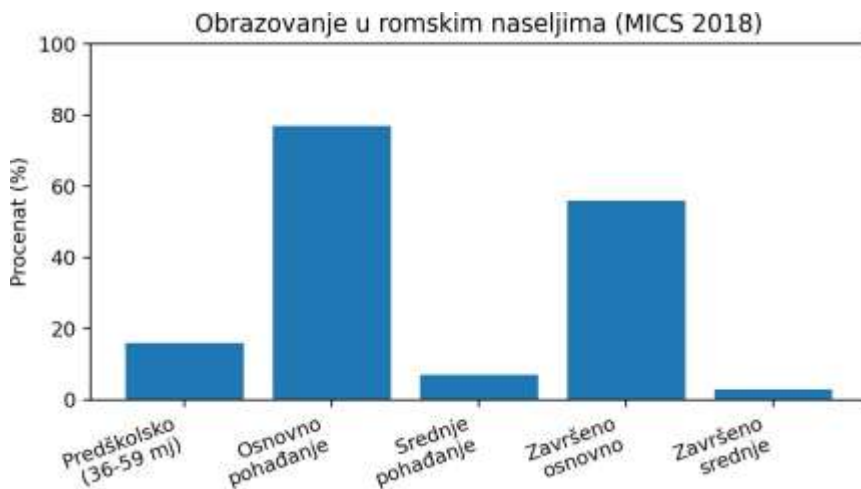
Sistemska rješenja mora kombinovati urbanističko planiranje, legalizaciju gdje je moguća i trajno rješenje stanovanja gdje nije – uz obavezno smanjenje segregacije. Bez toga, svaka poplava ili požar postaje nova humanitarna kriza, umjesto upravljačkog problema koji se rješava planom i budžetom.

6. Obrazovanje: rano isključenje, drop-out i ‘prelazak’ u neformalni rad

UNICEF/MONSTAT MICS (2018) za romska naselja pokazuje da predškolsko obrazovanje pohađa 16% djece uzrasta 36–59 mjeseci. To znači da većina djece ulazi u osnovnu školu bez institucionalne pripreme, što povećava jezičke barijere i rizik od ranog zaostajanja.

U osnovnom uzrastu, pohađanje iznosi 77%, dok je u srednjem uzrastu pohađanje srednje škole svega 7%. Završetak osnovne škole iznosi 56%, a završetak srednje škole samo 3%. Ovo su brojke koje jasno govore: sistem ne pruža jednake šanse.

Zaštitnik identifikuje barijere: udaljenost škola, neobezbijeđen prevoz, siromaštvo (troškovi udžbenika, ishrane), jezičke barijere, i neujednačen status saradnika/medijatora u obrazovanju. Ako se medijatori angažuju projektno, onda kontinuitet zavisi od donatora, a ne od države.

Grafikon 4. Pohađanje i završetak obrazovanja (MICS 2018, romska naselja)

Dječji brak, dječji rad i rizik napuštanja škole

MICS 2018 (Child Protection) bilježi da 31% mladih (20–24) iz romskih naselja ulazi u brak prije 18. godine, a 17% prije 15. godine. Ovi podaci nijesu 'kultura', već indikator strukturalnog rizika: siromaštvo, segregacija i nedostatak zaštitnih mehanizama.

Strategija (oslanjajući se na MICS) navodi i dječji rad: 10% djece uzrasta 5–17 godina u romskim naseljima bilo je uključeno u dječji rad, uz rodne razlike (muška djeca više). Kada je dijete uključeno u rad ili prosjačenje, škola postaje sekundarna – i tada drop-out nije individualni izbor, već posljedica siromaštva i nedostatka zaštite.

Zašto je predškolsko obrazovanje presudno

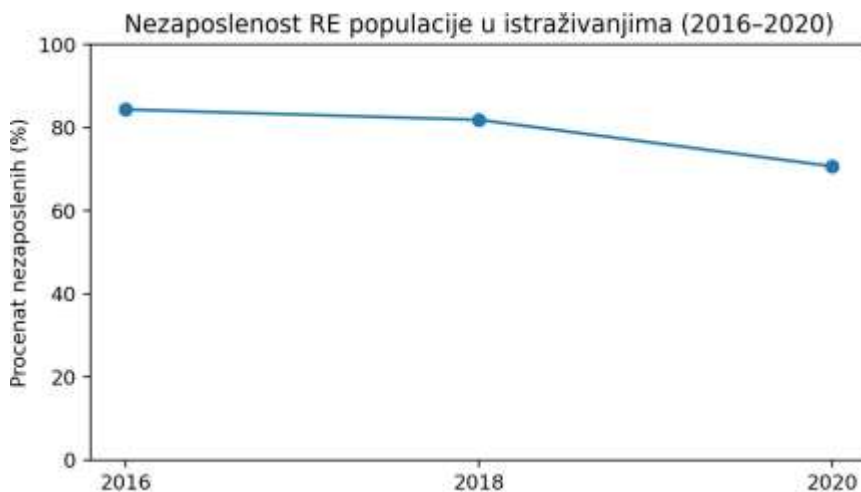
Rana inkluzija smanjuje jezičke barijere i povećava vjerovatnoću da dijete ostane u sistemu. Ako je obuhvat predškolskim 16%, to znači da se nejednakost 'ugrađuje' prije nego što formalno obrazovanje počne. Zato su investicije u vrtiće, prevoz i uključivanje roditelja jedna od najisplativijih javnih politika.

7. Zapošljavanje i prihodi: neformalna ekonomija, nezaposlenost i rodna dimenzija

Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025 bilježi (na osnovu istraživanja) da je nezaposlenost u RE zajednici izuzetno visoka, uz trend blagog pada: 84,4% (2016), 81,9% (2018) i 70,7% (2020). I 'poboljšani' rezultat od 70,7% znači da je većina radno sposobnih i dalje izvan formalnog tržišta rada.

Zaštitnik navodi da je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje 21. aprila 2022. godine bilo 1.335 Roma i Egipćana (739 žena), odnosno 2,6% od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih. Oko 96% registrovanih Roma ima najniži nivo obrazovanja, a manje od 1% srednje obrazovanje – što dodatno sužava mogućnosti.

Diskriminacija u zapošljavanju prepoznaje se i u javnom mnjenju: 57,6% ispitanika smatra da su RE diskriminirani u oblasti rada i zapošljavanja (CEDEM 2022).

Grafikon 5. Nezaposlenost RE populacije u istraživanjima (izvori: Strategija 2021–2025; DeFacto)

Neformalni rad i eksploatacija

UNDP/World Bank Regional Roma Survey (2017), kako navodi Strategija, utvrđuje da u Crnoj Gori 61% Roma i Egipćana radi u neformalnim poslovima, naspram 33% većinske populacije. To znači rad bez ugovora, bez zaštite, bez bolovanja i bez penzijskog staža – i zato neformalni rad nije 'fleksibilnost', već strukturna ranjivost.

Rodna dimenzija je vidljiva u podacima Zavoda: većinu registrovanih nezaposlenih RE čine žene. Kada se to poveže sa ranim brakovima i napuštanjem škole, jasno je da su RE žene izložene višestrukoj diskriminaciji (pol + etnicitet + siromaštvo).

Kućna ekonomija: matematika siromaštva

DeFacto nalazi (kroz Strategiju) ukazuju da u 56,6% domaćinstava ne radi nijedan član, a u 31,3% radi svega jedan. U prosječnom domaćinstvu u RE zajednici živi 5,5 članova. To znači da i kada postoji zaposlenje, ono rijetko može izvući porodicu iz siromaštva.

U takvim uslovima, mjere aktivne politike zapošljavanja moraju biti 'teže' i ciljane, jer 'jednake' mjere počinju od nejednakih startnih pozicija.

8. Zdravlje i javne usluge: pristup, posrednici i digitalni jaz

Percepcija diskriminacije prema RE u zdravstvu iznosi 32,3% (CEDEM 2022, kroz Zaštitnika). Ali najvažniji dokaz nije percepcija nego uslovi koji proizvode zdravstveni rizik: naselja bez vode i sanitarija, prenatrpanost domaćinstava, siromaštvo i pravna nesigurnost.

Zaštitnik i Strategija prepoznaju ulogu medijatora u zdravstvu, obrazovanju i zapošljavanju. Međutim, ključna slabost je 'status': dok medijatori u zdravstvu ponekad imaju mogućnost stalnog zaposlenja, u drugim oblastima su često angažovani projektno. Sistem koji zavisi od projekata ne može garantovati kontinuitet usluge, a bez kontinuiteta nema ni jednakosti.

Digitalizacija javnih usluga bez digitalne inkluzije stvara novu barijeru. Kada 80% domaćinstava nema računar, a internet nema trećina domaćinstava, eUprava i online procedure postaju 'filter' koji isključuje one koji su već isključeni.

9. Pravni status i apatridija: administrativne barijere i posljedice

UN sistem u Crnoj Gori (UN/UNHCR, 2024) navodi da je 400 osoba – predominantno Roma i Egipćana – i dalje u riziku od apatridije. UNHCR terenski podaci (kraj septembra 2024) govore o oko 430 osoba u riziku i 10 osoba bez državljanstva.

Američki State Department u izvještaju o ljudskim pravima navodi da su stotine ljudi u riziku od apatridije, uz trend smanjenja, ali i dalje prisutan problem. Razlike u brojevima ne mijenjaju suštinu: radi se o stotinama ljudi čiji je pravni identitet nesiguran, a koji su u najvećem broju iz RE zajednice.

Bez dokumenata, osobe teško ostvaruju pravo na zdravstveno osiguranje, socijalnu zaštitu, formalno zaposlenje, pa čak i pravo na obrazovanje. Zato je rješavanje apatridije jedna od najhitnijih antidiskriminacionih mjera.

Grafikon 6. Lica u riziku od apatridije – uporedni prikaz izvora (različite godine)

Administrativne barijere

Barijere se često sastoje od 'sitnih' prepreka: takse, putni troškovi, nedostatak informacija, komplikovane procedure i rokovi. Za RE porodice, te prepreke nijesu sitne. One su razlika između 'prava na papiru' i prava u stvarnosti.

Zato su mobilni timovi i besplatna pravna pomoć ključne politike: sistem mora doći do ljudi, a ne očekivati da ljudi preskoče sve prepreke.

10. Materijalna deprivacija i siromaštvo: koliko 'košta' diskriminacija

Savjet Evrope/ROMACTED u analizi za Crnu Goru konstatuje da se gotovo svi marginalizovani Romi i Egipćani (94%) suočavaju sa teškom materijalnom deprivacijom, u poređenju sa 49% onih koji nijesu Romi u neposrednom okruženju. Ovaj uporedni podatak je jedan od najjačih dokaza strukturalne nejednakosti.

Materijalna deprivacija nije 'posljedica loših izbora'. Ona je posljedica sistema koji ne pruža jednake šanse za obrazovanje i rad, i koji tolerše segregaciju. Kada 94% marginalizovanih RE živi u teškoj deprivaciji, a okolno stanovništvo u 49%, razlika je prevelika da bi se objasnila individualnim faktorima.

Materijalna deprivacija se zatim vraća kao bumerang: povećava rizik od ranih brakova, dječjeg rada, slabijih zdravstvenih ishoda i napuštanja škole. Zato je borba protiv diskriminacije istovremeno i borba protiv siromaštva – i obrnuto.

Trošak za državu

Kada se generacije mladih zadrže u neformalnoj ekonomiji, država gubi poreze i doprinose, a povećava troškove socijalne zaštite. Kada djeca napuštaju školu, sistem mora kasnije ulagati više u prekvalifikacije i intervencije. Sistemska diskriminacija je ekonomski neodrživa politika.

11. Kvalitet primjene politika: projektizacija, podaci i odgovornost

Crna Gora ima strateški okvir i niz projekata usmjerenih ka inkluziji RE zajednice. Međutim, ključni problem je u primjeni: mjere se često završavaju kao projekti, umjesto da postanu stalne usluge. To proizvodi diskontinuitet, a diskontinuitet je neprijatelj jednakosti.

Zaštitnik ukazuje da se medijatori u zdravstvu, zapošljavanju i socijalnoj zaštiti i dalje angažuju kroz projekte ograničenog trajanja, te da ih treba integrisati u sistem kroz stalno zaposlenje. Bez toga, svake godine se 'počinje ispočetka'.

Evropska komisija (kako prenosi Zaštitnik) navodi trend povećanja budžeta za inkluziju Roma, ali i nedostatak planiranja, praćenja i finansijske kontrole. Drugim riječima: novac se troši, ali se nedovoljno mjeri šta se stvarno mijenja u životima ljudi.

Lokalne samouprave imaju različite prakse: negdje postoje kancelarije i autentični predstavnici zajednice, negdje se RE pitanja tretiraju isključivo kroz socijalne slučajeve. Neujednačenost znači da prava zavise od opštine, što je suprotno principu jednakosti.

Šta je mjerljivo – i mora biti obavezno mjerljivo

- Obuhvat predškolskim obrazovanjem u romskim naseljima (godišnji rast).
- Stopa upisa i završetka osnovnog i srednjeg obrazovanja (po opštinama).
- Broj RE zaposlenih u javnom i privatnom sektoru (uz prateće mjere).
- Broj domaćinstava sa pristupom vodi/struji/sanitarnim uslovima u RE naseljima.
- Broj osoba u riziku od apatridije i prosječno trajanje postupaka.

12. Paket preporuka: mjere koje mijenjaju pravila igre

U nastavku su preporuke koje ciljaju sistem (pravila, budžete, odgovornost), a ne samo simptome. Ove mjere nijesu 'dodatak', već minimum za prekidanje ciklusa segregacije, ranog napuštanja škole i neformalnog rada.

12.1. Stanovanje i prostorna integracija

- Preći sa jednokratne pomoći na trajna rješenja: legalizacija gdje je moguća, ali i plansko izmještanje iz naselja koja su objektivno neodrživa (poplave, klizišta), uz obavezno smanjenje segregacije.
- Uvesti minimalne standarde infrastrukture (voda, struja, sanitarije, pristup putevima) kao uslov za svako 'rješenje' stanovanja; privremeni objekat bez infrastrukture nije rješenje.
- Uspostaviti jedinstvenu bazu podataka o romskim i egipćanskim naseljima (mapiranje + status legalizacije + pristup javnim servisima), uz javno dostupne agregirane izvještaje.

12.2. Obrazovanje: od predškolskog do srednjeg

- Obavezno obezbijediti besplatan prevoz do škole i povratak za djecu iz segregiranih naselja (lokalne samouprave + Ministarstvo prosvjete).
- Uvesti trajno finansiranje i stalni radni status saradnika/medijatora u obrazovanju (ne projektno).
- Povećati obuhvat predškolskog obrazovanja u romskim naseljima kroz upisne kampanje, oslobađanje od troškova i uključivanje roditelja.
- Uspostaviti afirmativne mjere za upis u srednje škole i visoko obrazovanje (kvote, stipendije, mentorski programi), uz mjerljive ciljeve.

12.3. Zapošljavanje i formalizacija rada

- Uvesti ciljne subvencije poslodavcima uz stroge kriterijume (trajanje ugovora, obuka, napredovanje), uz posebno praćenje efekata po polu.
- Integrisati romske i egipćanske medijatore u sistemske službe zapošljavanja i socijalne zaštite, sa stalnim ugovorima.
- Razviti programe prekvalifikacije povezane sa konkretnim potrebama tržišta (komunalne usluge, turizam, logistika, zanati), uz garantovane prakse.

- Smanjiti učešće neformalne ekonomije kroz ciljanu inspekciju rada koja štiti radnike (ne kažnjava žrtve), i kroz pojednostavljenje formalizacije mikro-poslova.

12.4. Pravni status i apatridija

- Obezbijediti besplatnu pravnu pomoć i proaktivne mobilne timove za civilnu registraciju u svim opštinama sa RE naseljima.
- Smanjiti administrativne troškove i rokove za naknadni upis i regulisanje statusa; predvidjeti finansijsku podršku za takse i putne troškove.
- Javno objavljivati agregirane kvartalne podatke o broju osoba u riziku od apatridije, statusu predmeta i preprekama u procedurama.

12.5. Antidiskriminaciona politika i odgovornost

- Ojačati nadzor nad slučajevima diskriminacije u javnim službama (zdravstvo, obrazovanje, policija) kroz obavezne interne procedure i sankcije.
- Uvesti obavezu godišnjeg izvještavanja svih resora o RE indikatorima (stanovanje, obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje, dokumenta) – sa jasnim ciljevima i budžetima.
- Finansiranje NVO projekata usmjeriti prema dokazanim efektima i integraciji u sistem (pilot -> institucionalizacija), a ne prema stalnom ponavljanju pilotiranja.

13. Aneksi

Aneks A: Skup ključnih indikatora (sa izvorima)

Indikator	Vrijednost	Izvor
Romi (Popis 2023)	5.629	MONSTAT, Popis 2023
Egipćani (Popis 2023)	1.655	MONSTAT, Popis 2023
Procjena RE populacije	~25.000	Strategija 2021–2025 (procjena SE)
Diskriminacija prema RE prisutna	57% (veoma/uglavnom)	CEDEM 2022 (preko Zaštitnika)
RE kao 'nedostatak'	54,1%	CEDEM 2022 (preko Zaštitnika)
Ne želi RE u komšiluku	25,2%	CEDEM 2022 (preko Zaštitnika)
Živi u RE-only naselju	42,2%	DeFacto 2020 (preko Zaštitnika)
Nema struju / nema vodu	9,8% / 11,6%	DeFacto 2020 (preko Zaštitnika)
Nema kupatilo+frižider	17,8%	DeFacto 2020 (preko Zaštitnika)
Nema računar / ima internet	80% / 65,5%	DeFacto 2020 (preko Zaštitnika)
Predškolsko pohađanje	16%	MICS 2018 (romska naselja)
Srednje pohađanje / završetak	7% / 3%	MICS 2018 (romska naselja)

Dječji brak prije 18	31%	MICS 2018 (Child Protection)
Nezaposlenost (2020)	70,7%	DeFacto 2020 (kroz Strategiju)
Neformalni rad (RE vs većinska)	61% vs 33%	UNDP/WB 2017 (kroz Strategiju)
Teška materijalna deprivacija	94% (RE) vs 49% (ne-RE)	Savjet Evrope/ROMACTED analiza
Rizik od apatridije	400–430	UN (2024); UNHCR (09/2024)

Aneks B: Kratki profili istraživanja (šta je mjerilo šta)

- CEDEM (2022): anketno istraživanje na uzorku 997 ispitanika/ca o percepciji i obrascima diskriminacije u Crnoj Gori.
- DeFacto (2020): istraživanje o socio-ekonomskom položaju RE zajednice (stanovanje, zapošljavanje), nalaze prenose Zaštitnik i Strategija.
- UNICEF/MONSTAT MICS (2018): reprezentativno istraživanje u romskim naseljima, sa indikatorima obrazovanja i zaštite djece.
- UNDP/World Bank Regional Roma Survey (2017): regionalno uporedno istraživanje o položaju Roma, uključuje podatke za Crnu Goru (neformalni rad).
- Savjet Evrope/ROMACTED (2020): situaciona analiza sa fokusom na socio-ekonomske uslove i preporuke; sadrži ključni uporedni indikator materijalne deprivacije.

Aneks C: Referentna literatura

- MONSTAT. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2023 – Objavljeni podaci (etnička/nacionalna pripadnost).

- Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori (publikacija dostupna na sajtu Ombudsmana).
- UNICEF & MONSTAT. Montenegro Roma Settlements MICS 2018 – Education Statistical Snapshot.
- UNICEF & MONSTAT. Montenegro Roma Settlements MICS 2018 – Child Protection Statistical Snapshot.
- Vlada Crne Gore. Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025 (RCC platforma).
- Savjet Evrope / ROMACTED. Analiza servisa Crna Gora (situaciona analiza).
- UN Montenegro / UNHCR. From Legal Limbo to Legal Certainty... (2024).
- UNHCR. Montenegro factsheet / statelessness update (2024).
- U.S. Department of State. 2023 Country Reports on Human Rights Practices: Montenegro (objavljeno 2024).